

εξ αφορμής

Από τη μελέτη της διγλωσσίας απουσιάζει η νηφάλια συγκριτική προοπτική.

Αδοξη συνέχεια

του Σπύρου Α. Μοσχονά

Πριν από πενήντα χρόνια, στο έγκριτο επιστημονικό περιοδικό *Word* (15, 325-40), δημοσιεύτηκε ένα άρθρο που έμελλε να ασκήσει τεράστια επίδραση στη γλωσσολογία. Το υπέγραφε ο αμερικανός γλωσσολόγος Charles A. Ferguson (1921-1998) και έφερε τον τίτλο «Diglossia». Την ελληνική αυτή λέξη ο Φέργκιουσον τη δανείστηκε από τα γαλλικά (*diglossie*) με τη σημασία που της έδινε στα 1928 ο Ψυχάρης για να περιγράψει τη γλωσσική κατάσταση στην Ελλάδα. Οι νεότεροι έλληνες γλωσσολόγοι αποδίδουν τη «diglossia» (δύο γλώσσες σε μία) ως «διμορφία», «διφυΐα», «διπλογλωσσία» ή «κοινωνική διγλωσσία», αντιδιαστέλλοντάς την από τη «διγλωσσία» με τη συνηθισμένη έννοια (γνώση δύο διαφορετικών γλωσσών).

Κι όμως, ο Ferguson περιγράφει κάτι πολύ συνηθισμένο. Εξέτασε τέσσερις περιπτώσεις, επιλεγμένες ώστε να μοιάζουν διαφορετικές: της Ελλάδας, της Αιγύπτου, της γερμανόφωνης Ελβετίας και της Αϊτής. Και στις τέσσερις αυτές χώρες, ανεξάρτητα από τις γεωγραφικές διαλέκτους, χρησιμοποιούνται ευρύτατα δύο διαφορετικές ποικιλίες της ίδιας γλώσσας: καθαρεύουσα και δημοτική στην Ελλάδα, κλασικά αραβικά και αιγυπτιακή στην Αίγυπτο (και σε άλλες αραβόφωνες χώρες), πρότυπη και ελβετική γερμανική στη γερμανόφωνη Ελβετία, γαλλικά και κρεολή στην Αϊτή. Τις δύο αυτές ποικιλίες της ίδιας γλώσσας, την «υψηλή» και τη «χαμηλή», όπως τις αποκαλούσε ο Φέργκιουσον, οι ομιλητές μαθαίνουν να τις χειρίζονται σύμφωνα με το κοινωνικό πρωτόκολλο. Κάθε ποικιλία συνδέεται με διαφορετική αίσθηση του κύρους, του επίσημου, του αυθεντικού. Ποτέ όμως, σπεύδει να τονίσει ο Φέργκιουσον, δεν χρησιμοποιείται η «υψηλή» ποικιλία στις καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας. Όπως παρατηρούσε ο Ροϊδής ήδη το 1885, ακόμη και όσοι με στόμφο μονολογούν στην καθαρεύουσα (βουλευτές, εισαγγελείς, δικηγόροι και ιεροκήρυκες) δεν θα χρησιμοποιήσουν την επίσημη γλώσσα «συννευθυμούντες μετά φίλων, υπομένοντες τους πόνους χειρουργικής εγχειρήσεως, επιπλήττοντες παίδα θραύσαντα ποτήριον, αποχαιρετώντες εκπνέοντα συγγενή, πατούμενοι καθ' οδόν υπό απροσέκτου διαβάτου, γονατίζοντες ενώπιον γυναικός ή παραληρούντες εν ονειρώ».

Η διεθνής βιβλιογραφία για τη diglossia αριθμεί πλέον κάμποσες χιλιάδες τίτλους. Κι άλλες περιπτώσεις μελετήθηκαν. Ερευνήθηκε η εξέλιξη των «δίμορφων» γλωσσών. Παρατηρήθηκαν οι ανεπαίσθητες διαβαθμίσεις ανάμεσα σε «υψηλές» και «χαμηλές» ποικιλίες. Περιγράφηκαν μικτές μορφές λόγου. Μελετήθηκε ο ρόλος της εκπαίδευσης. Αναλύθηκαν τα γλωσσικά ζητήματα που δίχασαν τις «δίγλωσσες» κοινωνίες.

Στην Ελλάδα, ακόμη και σήμερα, μετά τη λήξη του γλωσσικού ζητήματος, αρνούμαστε να δούμε τη διγλωσσία στη νηφάλια συγκριτική προοπτική που εισηγήθηκε ο Φέργκιουσον. Η ελληνική διγλωσσία δεν ήταν μοναδικό φαινόμενο. Ούτε τα κινήματα εκδημοτικισμού ή εξαρχαϊσμού.

Νομίζουν μερικοί ότι μόνο στην Ελλάδα υπήρξε γλωσσικό ζήτημα – αντιμαχόμενες ιδεολογίες, αγώνες για την εκπαίδευση, διαμάχες για την εθνική

ταυτότητα. Εξακολουθούν να βλέπουν τη διγλωσσία στον παραμορφωτικό καθρέφτη του γλωσσικού ζητήματος. Όπου κοιτάζοντας, πίστεψαν ότι είναι αυτοί οι νέοι Ψυχάρηδες, οι νέοι Χατζιδάκηδες, οι νέοι Τριανταφυλλίδηδες. Άδοξοι συνεχιστές ενός ζητήματος που έληξε.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_columns_1_04/10/2009_331663

Charles A. Ferguson